

Annotation

In the article the way of life and service of Kyiv civil governor P. Hesse. We study the basic mechanisms and implementation measures of the Russian imperial policy in the Kiev province, the role of civil governor in the system of imperial power on the ground. Analyzes the main socio-economic and political resolution of the governor in the context of social and political life of the Russian Empire not only as civil governor of Kyiv, and while in other government positions in the Ukrainian provinces.

Special attention is devoted to the study methods and activities of civil governor of the Kiev P.Hesse the implementation of liberal-democratic reforms of Alexander I in the Kiev province. The author analyzes the policy of civil governor P.Hesse Kiev during the Polish uprising of 1863, and highlights the attitude P.Hesse the «Polish problem» and possible ways to resolve it.

Based on published archives, varieties of memoirs literature and epistolary to reveal the problem of relationship between Kyiv civil governor P. Hesse and Ukrainian poet, artist T. Shevchenko who represented Ukrainian national liberation movement in the first half of the nineteenth century. Describe the main stages of relationships between these personalities and analyze their development. Reveal the attitude to Ukrainian artist at that time officials, aristocratic and intellectual circles, not only in the case of Cyryl and Methodiyi Brotherhood in 1847, but also after serving the sentence.

Keywords: *Pavlo Hesse, official, governor, peasant reform in 1861, the Polish uprising of 1863.*

УДК 94:351. 74 (470+571) (092)

**Олександр Терещенко
(Київ)**

**ФЕНОМЕН МАЛОЇ БАТЬКІВЩИНИ І НЕЧУЯ-ЛЕВИЦЬКОГО
ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ МИТЦЯ**

У статті О.Терещенка «Феномен малої Батьківщини І.Нечуя-Левицького як фактор впливу на формування світогляду митця» здійснена спроба висвітлити вплив історії та культури малої Батьківщини на становлення національної свідомості І.Нечуя-Левицького, використовуючи краєзнавчий матеріал розкрито роль та місце краю в творчості митця, яка сповнена посиланнями та описами місцевості Стеблева, звідки був родом митець, простежено етапи формування світогляду на яких мала Батьківщина справила вирішальне значення та стала головним джерелом мистецьких зацікавлень.

Ключові слова: *Корсунь, історичні пам'ятки, мала Батьківщина, Стеблів, світогляд.*

Актуальність статті полягає в тому, що в умовах сучасної суспільно-політичної ситуації в країні виникає необхідність поширення серед громадськості регіонів України комплексу знань про історико-культурну спадщину рідного краю на основі широкої джерельної бази, що сприяє зростанню національної свідомості громадян, почуття гордості за свою

місцевість, а також розумінню місця і ролі малої Батьківщини в історії та культурі держави. У цьому контексті популяризація вивчення феномену малої Батьківщини реалізується на прикладі аналізу її впливу на формування І.Нечуя-Левицького як митця.

Вивчення теми характеризується відсутністю комплексного та систематизованого дослідження з історії Корсунщини та окремих пам'яток культури. Серед дослідників, що займалися питанням історико-культурної спадщини Корсунщини можна виділити: Т. Курінну [6], П. Степенькіну [11], С. Хавруся [14], Є. Чернецького [12].

Мета статті – розглянути і проаналізувати малу Батьківщину І.Нечуя-Левицького як фактор формування світогляду письменника.

Наукова новизна дослідження полягає в спробі комплексного аналізу феномену малої Батьківщини як фактору впливу на формування світогляду І. Нечуя-Левицького, опираючись на краєзнавчі матеріали.

Минуле, сьогодення і майбутнє тісно пов'язані між собою. Історія дає нам можливість пізнати самих себе. Це не просто інформація про минуле і не довідник про те, що було, а захоплюючий процес пізнання себе і своїх предків. Історія показує нам, яке глибоке коріння має наше життя. Незнання минулого неминуче призведе до не розуміння сучасного і майбутнього, а пізнати давнину ми зможемо лише тоді, коли вивчимо історію рідного краю, нашої «малої» батьківщини. Саме з таких історій можна скласти, як із цеглинок, великий будинок історії нашої країни [13, с.32].

Термін «малої батьківщини», коротко підсумовуючи напрацювання науковців, можна окреслити наступними загальними положеннями. По-перше, слід наголосити, що «мала батьківщина» в жодному разі не є поняттям суто географічним. Більшою мірою вона співвідноситься з певними цінностями і типом моралі. По-друге, у сучасному світі ідеї «малих батьківщин» часто протиставляють розгубленості людини у великому світі, глобалізації та уніфікації. Тому «малу батьківщину» можемо також трактувати як спробу повернення до втрачених джерел, як пошук власної ідентичності, іншими словами, як певний спосіб вразливості до світу, засіб його пізнання. По-третє, кожна людина має природну потребу співвідносити себе з стабільними і незмінними точками опори, цінностями. Власне таку можливість дають «малі батьківщини». Як щось незмінне, постійне, вічне, те, чого не можна відібрати, що дано кожній людині раз і назавжди. Навіть у часи нестабільності, загрози війни, еміграції, бідності «мала батьківщина» залишається незмінною, особистою, наскрізь відображеною у пам'яті та свідомості/підсвідомості [3, с.88].

Зв'язок людини з місцем її проживання, як зауважував видатний популяризатор ідеї «genius loci» П. Вайль, – загадкова, але очевидна, безперечна, але таємнича. Відає нею відомий древнім «genius loci» – геній місця, що пов'язує інтелектуальні, духовні, емоційні явища з їхнім матеріальним середовищем [2, с.87].

Корсунський край – один з регіонів нашої держави (рідний край І. Нечуя-Левицького), який має багату і різноманітну історико-культурну спадщину, витoki якої губляться у далекому минулому. Корсунщина — територія овіяна духом звитяги, мужності та прадавньої слави. Тисячолітня історія краю промовляє до людей багатьма пам'ятками археології, архітектури, історії, мистецтва та природи, зосередженими у Корсунь-Шевченківському державному історико-культурному заповіднику. У м. Корсунь-Шевченківському, майже кожний елемент є пам'яткою архітектури чи історії загальнодержавного значення. –

Сучасний Корсунь-Шевченківський (до 1944 року– Корсунь) – місто, районний центр Корсунь-Шевченківського району Черкаської області. У ХІХ столітті місто Корсунь, Корсунської волості Богуславського (Канівського) повіту Київської губернії. Місто відноситься до історико-етнографічного регіону Середнє Подніпров'я (Наддніпрянська Україна) [4].

На території міста виявлено поселення трипільської культури, доби бронзи та скіфських часів, могильник і 4 поселення черняхівської культури. В урочищі Замчищі при впадінні р. Корсунки в р. Рось височіє городище–залишки стародавнього Корсуня– могутньої фортеці, збудованої, очевидно, 1032 р. князем Ярославом Мудрим. Про те, що в небезпечному пристеповому районі Поросся в той час проживав місцевий люд, свідчать не тільки два давньоруські поселення, виявлені в Корсуні та с. Гарбузині, але й залишки оборонних укріплень– «змійових валів» поблизу Корсуня [5, с.382].

Згідно з легендою назва міста виникла від Кримського Корсуня (Херсонеса). Його вихідці після хрещення Русі були священиками Київської десятичної церкви. Отримавши від князя Володимира право збирати данину на Пороссі, вони нібито і дали назву поселенню над Россю, яке своєю чарівною природою нагадувало їм рідний південний Корсунь [5, с.383].

З 1193 р. по 1240 р. Корсунь був центром удільного князівства, яким правили представники роду Мономаховичів. У 1240-х рр. місто, ймовірно, було зруйновано монголо-татарами. У 1360-і роки Корсунь увійшов до складу Великого князівства Литовського, а в 1569 р., після Люблінської унії, – до складу Королівства Польського, складової частини Речі Посполитої. У ті часи Корсунь разом з околицями був майже безлюдною пустелею. 8 лютого

1585 польський король Стефан Баторій своїм привілеєм дозволив братам князям Вишневецьким відновити Корсунь і дарував йому Магдебурзьке право. У 1585 р. на території Корсуня було утворено Корсунське староство, в яке крім Корсуня входили також міста Стеблів, Сахнів Міст (нинішня Сахнівка), Чигирин, Звенигородка, Сміла, Крилов, Данилова Слобода (суч. Медведівка) та інші. Староство входило до Канівського повіту Київського воєводства. 20 лютого 1585 р. король подарував Корсуню герб: лук жовтий, натягнутий і стріла на тятиву покладена в червоному полі. У 1580-х рр. місто називали ще «Корсунь Черкаський». Він мав важливе оборонне значення, а його фортеця, обнесена частоколом, була однією з найпотужніших в тодішній Україні. Корсунці брали активну участь у козацьких повстаннях кінця XVI ст. під проводом К. Косинського та С. Наливайка. Щоб корсунці не підтримували повстання К.Косинського, польський король Сигізмунд III 15 жовтня 1592 р. своїм привілеєм підтвердив для Корсуня Магдебурзьке право. Незважаючи на це, на початку XVII ст. між корсунським староствою Я.Даниловичем і корсунцями стався конфлікт, через що сейм 1607 р позбавив їх Магдебурзького права. Це викликало масове «покозачення» Корсунців, адже Корсунь був одним з центрів зародження українського козацтва [4].

Під час Національно-визвольної війни середини XVII ст. 26 травня 1648 р. військо гетьмана Б. Хмельницького біля Корсуня розгромило польську армію. Після неї Корсунь став центром Корсунського полку – військово-адміністративної одиниці. Полк був одним з найбільших в Україні. До нього входили, крім Корсуня, міста Стеблів, Сахнівка, Деренковець, Богуслав, Лисянка, Звенигородка, Медвин, Новий і Старий Мліїв, Вільшана, Тарасівка, Каниболото, Синиця, Капустіна Долина, Гуляй-поле. У 1649 р. Корсунський полк поділився на 19 сотень і налічував 3472 козака, а в 1654 р. – на 16 сотень і налічував 5150 козаків. Місто часто було тимчасовою резиденцією Б.Хмельницького, у якого був у Корсуні власний будинок. Тут він приймав і відправляв послів, збирав військові ради, видавав універсали і писав листи. Відомо 16 листів, 3 універсали і 1 наказ, написані гетьманом у Корсуні. 30 липня 1651 р. Б.Хмельницький вінчався в Свято-Іллінській церкві міста з корсунською міщанкою Г. Золотаренко (І. Мазепа вінчався у тій-таки церкві. Його обраницею була Ганна Половець, вдова прилуцького полковника). У місті жили корсунські полковники, зокрема такі видатні українські державні та військові діячі, як Г. Нестеренко (керував взяттям фортеці Кодак на Запоріжжі в 1648 р), С. Мрозовіцький (Морозенко; герой народної пісні «Ой Морозе, Морозенку»), І.Золотаренко (брат Г.Золотаренко, командувач українськими військами в Білорусії 1654-1655 рр.),

Г. Гуляницький (командувач українськими військами під час розгрому московитів під Конотопом в 1658 р.). Після смерті Б. Хмельницького в Корсуні 22 жовтня 1657 пройшла козацька рада, на якій гетьманом було обрано І. Виговського [8].

Іван Семенович з раннього дитинства дізнавався про минуле свого краю, зокрема період козаччини, про що він зазначав у своїй автобіографії: «Батько мій любив рідний край, все було нам говорить, що нашу Україну дуже насіли польські пани та жида, що московщина заїдає наш язик і національність. Все розказував нам українську історію; було як ідемо з ним в Корсун то все було нам показує Різаний Яр та могили під Корсунем, де була битва Богдана Хмельницького з поляками, показує Наливайків шлях, що повертає з Корсунської дороги на село Петрушки [8, с.8]».

Як зазначає директор Корсунь-Шевченківського державного історико-культурного заповідника П. Степенькіна: «Великою була роль Корсуня і в духовному житті України. У Свято-Онуфріївському монастирі жив Діонісій Балабан, київський митрополит. Тут він помер, тут його поховано, а з часом перепоховано у Каневі. Після його смерті саме у Корсуні пройшов Собор, де обирали двох митрополитів – Антонія Вінницького та Йосипа Нелюбовича-Тукальського. Польський король тоді затвердив обидві кандидатури. За життя Балабана у монастирі ігуменом був Феодосій Улицький, якого пізніше долучили до сонму святих [11, с.21]».

Тема діяльності православного духовенства на території корсунщини була особливо близькою для родини майбутнього письменника, оскільки щодо свого родинного походження в автобіографії «Життєпис Івана Левицького (Нечуя)» вказується: «Отець мій, Семен Степанович Левицький, був священиком в Стеблеві, де був священиком і мій дід, і прадід. У грамоті на чин священика мій прадід записаний не Левицьким, а Леонтовичем; як мені розказував батько, керуючись тим, що власне переклав з латинської Leo – як лев, він змінив своє прізвище на Левицький, бо тоді це було в моді [8; с.7]».

З 1778 Корсунь перейшов у власність племінника польського короля Станіслава Августа, князя С. Понятовського. У місті були побудовані фабрики з виробництва сукна, замші, шовку. Князь скасував кріпосне право; перевів селян з панщини на оброк і в стан довічних орендарів; вперше ввів змішані адміністративні суди за участю селянських виборних; для допомоги погорільцям організував касу взаємодопомоги; відкрив лікарню та школу; дбав про планову забудову Корсуня. У 1781-1783 рр. на одному з островів річки Рось для князя був збудований дерев'яний будинок (архітектор Ж.А.

Мюнц), а в 1787-1789 рр. – Кам'яний палац (архітектор Я. Д. Ліндсей). Корсунський палац вважався найрозкішнішим з магнатських палаців в тодішній Україні. Навесні 1787 в Корсуні побували польський король Станіслав Август і австрійський імператор Йосиф II [6; с.222].

Дослідниця П. Степенькіна зазначає, що за Понятовського мав будуватися одноповерховий палац. Двоповерховою мала бути лише центральна зала. Пізніше, коли робили реконструкцію палацу, то добудували ще й башти-бельведер. Це перший палац на землях Речі Посполитої, збудовано у неоготичному стилі. В сучасному місті окрім палацового ансамблю, з XVIII століття не залишилося нічого. Збереглися будівлі XIX століття [11, с .21].

У 1793 р після другого поділу Речі Посполитої місто увійшло до складу Богуславського повіту Київського намісництва (з 1797 – губернії). Після третього поділу Польщі (1795) Понятовський в 1797 р змушений був продати староство російському уряду. Останнє в 1799 р передало його у власність світлого князя П.Лопухіна, який за власний рахунок розмістив у Корсуні лікарню, відновив суконну мануфактуру, заснував цегельний завод і ввів для селян кріпосне право [4].

Історія маєтку переплелася з постаттю Тараса Шевченка. Адже він, декілька разів приїздив до Корсуня відвідати свого троюрідного брата Варфоломія Шевченка (1821–1892 рр.), який у той час був купцем III гільдії та працював одним з помічників управителя в конторі князя Лопухіна [6, с.224].

Епізод приїзду до Корсуня Кобзаря був відомий І. Нечую-Левицькому. «Ще як я був малим хлопцем, – згадує Іван Семенович у своїй автобіографії, – я чув про Шевченка; тоді в нас по селах скрізь говорили про його, бо Керелівка, де родився Шевченко, всього за двадцять верстов од Стеблева. Я чув, що він пробував у Корсуні у свого родича, Варфоломея Шевченка, за вісім верстов од Стеблева. Знакомі наші заносили з Корсуня навіть уривки його віршів, котрі він тоді складав. Слава його тоді ходила скрізь по селах [8, с.17]».

Цікавим є опис міста в книзі «Сказания о населенных местностях Киевской губернии 1864 г.», автором якої є Л.Похилевич: «В настоящее время в замке находятся склады разных хозяйственных материалов владельца имения. Вне местечка есть также два укрепленных места, известные под названием Замчища и Замочка; первое в 1 1/2 а второе в 2-х верстах от местечка. Следы давнего многолюдства Корсуня являются здесь во множестве человеческих костей, находимых на каждом шагу в земле, при

копаний фундаментов, погребов и т. п. Часто находили также старинные золотые и серебряные вещи, монеты, медали; но все это долго переходило в руки евреев, которые, покупая древности эти за бесценок, тотчас переливали их в слитки, чтобы скрыть след от поисков полиции. Наконец настоящий владелец объявил, что будет платить за всякую вещь найденную, хотя бы его крестьянином, более, чем стоит металл. Корсунские находки, вместе с другими приобретениями, составили в доме владельца довольно значительный музей [10, с.453]».

Важливими є особисті записи В.Антоновича про Корсунщину в праці «Археологическая карта Киевской губернии» (1895 р.): «На полях к востоку от р. Корсунка до р. Гарбузки, помещается 45 курганов. У местечка есть городище-майdan, называемое Роскопана могила [1;с.92]».

У 1900 році на Корсунщині в с. Сахнівка було виявлено 500 грамів золотих зливків, численні вироби із золота, елементи трьох князівських жіночих головних уборів, золоті барми (намисто, що носилося поверх одягу) з емалевими зображеннями святих. Золоті монети грецького імператора Мануїла Комнена вказують на те, що скарб був захований у 1140-х роках. Найцікавішим артефактом є діадема з дев'яти пишно орнаментованих перегородчастою емаллю золотих пластин, яка належала княгині Агнесі, дружині київського князя Мстислава Ізяславовича [9].

Необхідно детальніше зупинитися на історії містечка Стеблів, що на Корсунщині, звідки бере початок рід І.Нечуя-Левицького, оскільки церковна гілка роду розпочалася у середині XVIII ст. Саме тоді її прапрадід Івана Нечуя – о. Іоанн одружився, набувши у 1742 р. соціального статусу – особи духовного стану, ставши настоятелем церкви св. Миколая в Стеблеві [12, с.5].

Багато в чому Стеблів завдячує своєму видатному земляку, а можливо, навпаки, Іван Левицький став саме таким видатним, через те, що його народила і виховувала Корсунська земля. Стеблів – рай для археологів. На північно-західній околиці селища простяглися розгалуження Змієвого валу. Вал починається на околиці с.Сахнівки, тягнеться через с.Нетеребку й с.Гарбузин, потім – околицями Стеблева й с.Миколаївки аж до с.Москаленок. В.Б.Антонович у своїй праці «Археологическая карта Киевской губернии» (1895р.) стверджує, що на території селища містяться близько 40 курганів, один з яких називається Чорна могила. Кургани, як і інші пам'ятки, зокрема, «Грецька колонія», шестикутне городище доби бронзи, городище-майdan «Городок» неодноразово і у різні часи розкопувались і вивчались [1, с.105].

Вважається, що на місці теперішнього Стеблева або його околиць у 1030р. князь Ярослав Мудрий побудував фортецю Боровоград. Існує легенда, що притоки Боровиця та Хоробра, які впадають в самому селищі у річку Рось, були названі все тим же Ярославом Мудрим на честь хороброї боротьби руських воїнів і перемогою над кочовими племенами [9].

Стеблівський край був переданий королем Стефаном Баторієм козацькому старшині Тетері, який побудував у Стеблеві кріпость, з обох боків обніс її валом і ровом, спорудив невелику православну церкву. У 1616 році в Стеблеві проживало 100 міщанських і 400 козацьких родин. З XVII століття, внаслідок ослаблення Речі Посполитої, в країні загострилися класові суперечності, набрали масового характеру антифеодальні виступи селян і ремісників, широко розгорнулася боротьба за соціальне та національне визволення. У селянсько-козацькому повстанні 1637 року, під проводом К.Скидана, брали участь і жителі Стеблева. Польсько-шляхетський уряд зміг зібрати проти повстанців військові сили, доручивши командування ними гетьманові Миколі Потоцькому, і антифеодальне повстання під селом Кумейки було придушене. З 1648 року Стеблів стає сотенним містечком Корсунського полку. У складі Корсунського полку була і Стеблівська сотня, яка нараховувала два стеблівські курені: верхньостеблівський і нижньостеблівський. З 1658 року, згідно з Гадяцьким договором, сотенне містечко Стеблів перейшло під володіння Федора Виговського (брата Івана Виговського), а у 1659р. – було у складі Корсунського староства. Нова хвиля громадянської війни, (проти гетьманський рух) спричинила події 1664р., коли Стеблів був оточений 20-ти тисячним польським каральним загоном Стефана Чарнецького, що діяв спільно з 15-тисячним татарським військом. Польські королівські сили мали придушити повстання, що вибухнуло у лютому-березні 1664 р. на Брацлавщині, і надати допомогу гетьманові Павлу Тетері, який тоді притримувався пропольської орієнтації. У різних історичних джерелах ця подія описується як Стеблівська трагедія. У липні 1664 р. «напали на Стеблів, його жителів забрали у полон, малих дітей та старих людей, котрі не надавалися до праці вбили («немовляток потоптали кінськими копитами»), а місто дощенту спалили [7, с.148-199].

Людські втрати оцінювалися у 15 тис., що для того часу є дуже значною демографічною катастрофою. Тоді ж було зруйновано і не відновлено православну церкву на острові Замок. Ватажок повсталих, брацлавський полковник Василь Дрозденко, зазнав поразки, а вщент зруйнований Стеблів перейшов у володіння гетьмана Правобережної України Павла Івановича Тетері та його спадкоємців. Після Андрусівського

перемир'я 1667 року Стеблів ввійшов до складу Польщі. У 1699 році польський сейм прийняв рішення про ліквідацію козацтва на підпольській Україні. 1702 р. представники української шляхти, козаки, міщани та духівництво ухвалили на нараді у м.Фастів підняти антипольське повстання. Того ж року повстанське військо на чолі з полковником З.Іскрою звільнило Стеблів від шляхти. Під надійним захистом козаків містечко почало відроджуватись. Після Прутського миру 1711 року Стеблів був подарований польському гетьману князю Йосифу Яблоновському. Так як і російський Лев Миколайович Толстой, син Йосифа Яблоновського (спадкоємець стеблівських маєтностей) – Микола, теж був цікавою і непересічною особистістю. Відрікшись від польської національності, розмовляв виключно українською мовою, одягався за селянським звичаєм, чумакував разом з чумаками, сам продавав увесь крам на ярмарку, а під час весняно-польових робіт, нарівно з селянами, обробляв землю, за що стеблівці його дуже поважали. Одружений не був. Після смерті Миколи Яблоновського, у 1795 році маєтності перейшли у спадок найближчим родичам – князям Воронєцьким, а у 1812 році – Герману Онуфрійовичу Головинському [9].

У 1846 році Зенон (Захар) Головинський, який володів маєтностями у с.Великі Прицьки, докупив у свого дядька трохи стеблівських маєтностей. Внаслідок бурхливого розвитку промислових потужностей Стеблева у 1847 році Захар Головинський приймає рішення перевести сюди, засновану ним у 1817 році у с. Великі Прицьки, суконну фабрику. На кінець ХІХ ст. Стеблів почергово належав росіянину Паншину, а на початку ХХ ст. – росіянинам Бондареву і Талантову, княгині О.Лопухіній [9].

Іван Семенович протягом свого життя часто відвідував рідний край, про що говорять унікальні свідчення сучасників, зібрані провідним нечужезнавцем С.Хаврусем у 1970-х рр., зокрема Ю.Хоменко, який підлітком навчався у Стеблеві зазначає наступне: «у Стеблів часто приїжджав Іван Нечуй-Левицький, бо дуже любив людей-земляків, а особливо Рось, вулицю Круглик, Заборовицю. Як розповідають мої приятелі, Іван Семенович дуже любив сидіти над Россю, над річкою Боровицею, коло криниці під калиною, розпитував людей, як поживають, на що скаржаться. Його улюблене місце — Круглик. Там він уже й старим часто підходив до хлопців і дівчат, що збиралися над ставками на вечорниці, і все щось писав у маленькому зошиті.

Старі люди розповідали, що Іван Семенович зупинявся у брата Амвросія в Стеблеві. Але брат його не любив і в останні роки відмовився од нього. Братові не сподобалася книжка «Старосвітські батюшки та матушки»...[14, с.169-170]».

Епізоди з життя селян рідного краю були взяті за основу творів І.Нечуя-Левицького, зокрема на це вказує у спогадах ще один земляк Івана Семеновича – С.Шутенко: «Джерю взяв Левицький із Жарків. Вони жили й зараз живуть над Раставицею. Там батьківщина Миколи. Він сильно не любив неправди, пана Бжозовського і його осавулу-собаку. Молотив раз Микола з батьком на панськiм току, а осавула вдарив батька нагайкою. Ну, то Микола як уперіщить осавулу ціпом, а тоді з Кавуном ще дали йому ввечері чосу. Підпалили з Кавуном панський хліб і втекли до рибалки, а жінка Димидора осталась і померла з горя у Вербівці...[14, с .170]».

В наш час на території району працює Корсунь-Шевченківський державний історико-культурний заповідник серед пам'яток якого є об'єкти, що занесені до Державного реєстру національного культурного надбання: пам'ятки архітектури XVIII—XIX століть — будівлі колишньої садиби князів Лопухіних-Демидових; пам'ятка садово-паркового мистецтва XVIII—XIX ст. — ландшафтний парк; історична пам'ятка — могила І.М. Сошенка. Структурні підрозділи заповідника: Музей Корсунь-Шевченківської битви; історичний музей; художня галерея; Меморіальний музей К. Г. Стеценка у селі Квітках; філіал: Літературно-меморіальний музей І.С. Нечуя-Левицького у смт. Стеблеві.

Отже, феномен малої Батьківщини є вагомим фактором впливу на формування світогляду І.Нечуя-Левицького як митця та його становлення як національно-культурного діяча. Ще з дитинства він дізнавався від батька про минуле свого краю, знаходився під впливом перлин фольклору та природи Наддніпрянської України. Значним був вплив творчості Т.Шевченка, важливим чинником, що споріднює двох митців є саме спільність малої батьківщини – Черкащини, краю з козацькою історією, діалектна мова якого стала основою для формування української літературної мови. Так, дитячі роки І.Левицького пройшли в містечку Стеблеві (сучасна Черкаська обл.), що розташоване недалеко від с. Кирилівки (25 км), села, в якому пройшло дитинство Т.Шевченка (тепер с. Шевченкове). Тому, Корсунщина як мала Батьківщина – стала основою формування національного світогляду та творчих орієнтирів І.Нечуя-Левицького.

Перспектива дослідження полягає в системному вивченні громадсько-політичної діяльності І.Нечуя-Левицького та аналізі впливу родинного виховання, дитячих та юнацьких років на формування особистості майбутнього письменника.

Джерела та література:

1. Антонович В. Б. Археологическая карта Киевской губернии /В. Б. Антонович/ — (Приложение къ XV т. „Древности“). — Москва : Издание Императорскаго Московскаго Археологическаго Общества, 1895. — 139, 20, [2] с.
2. Бортникова А. Феномен «genius loci» у природному й культурному ландшафті малої Батьківщини /А.Бортникова// Наукові записки. Серія “Філософія”. — Острог : Видавництво Національного університету “Острозька академія”, 2013. — Вип. 13. — 186 с.
3. Величко З. До поняття «малої Батьківщини»: рецепція західноукраїнських публіцистів 20-30-х рр. ХХ ст. /З.Величко// Вісник Львівського ун-ту. — 2011. Вип. 34. — С. 87–93.
4. Историко-генеалогическая база данных Украины Бекет [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://beket.com.ua/cherkasskaja/korsun-shevchenkovskij/#ap>
5. Історія міст і сіл Української РСР. Черкаська область. — К.: Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1972. — 788 с.
6. Курінна Т. М. Культурно-освітня та меценатська діяльність княгині О. В. Лопухіної-Демидової на початку ХХ ст. / Т. М. Курінна // Пробл. історії України ХІХ - початку ХХ ст. - 2005. - Вип. 10. — С. 221-227.
7. Majewski W. Powstanie kozackie 1664 r. (czerwiec–grudzień) // Studia i materiały do historii wojskowości. — Warszawa, 1972. — Т. XVIII. — Cz. II. — S. 148–199.
8. Нечуй-Левицький І.С. Зібрання творів: у 10 Т. : К.: Наукова думка, 1968 – Т. 10. — 587 с.
9. Педагогічне краєзнавство [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://kraeznavstvo.at.ua/index/sakhnivka/0-31>
10. Похилевич Л. Сказания о населенных местностях Киевской губернии, или Статистические, исторические и церковные заметки о всех деревнях, селах, местечках и городах, в пределах губернии находящихся /Л.Похилевич/ – Киев: Типография Киевопечерской лавры, 1864. — 763 с.
11. Степенькіна П.: "Значення Корсуня в українській історії не поціновано..." [Текст] : інтерв'ю / Парасковія Степенькіна ; розмову вели Володимир, Ярослава Панченки // День. - 2013. - 15-16 лютого. - С. 21
12. Студії над життєписом Івана Нечуя-Левицького /упоряд. Є.Чернецький; ред. В.Іванців.—Вип.1.— 2-е вид.— Біла Церква: О.Пшонківський, 2005.—35с.
13. Уривалкін О.М. Историчне краєзнавство Навчальний посібник /О.Уривалкін/ — Київ: КНТ, 2006. — 296 с.
14. Хаврусь С., Ходаківська О. До образу народного письменника (Нечуй-Левицький у спогадах сучасників) /С.Хаврусь, О.Ходаківська// Вітчизна. — 1978. — № 11. С.165-173.

References

1. Antonovich V. B. Arkheologicheskaya karta Kievskoy gubernii / V. B. Antonovich / — (PrilozheniekXVt. „Drevnosti“). — Moskva : Izdanie Imperatorskago Moskovskago Arkheologicheskago Obshchestva, 1895. — 139, 20, [2] s.
2. Bortnikova A. Fenomen «geniusloci» uprirodnomu y kulturnomu landshafti maloi Batkivshchini /A. Bortnikova// Naukovi zapiski. Seriya “Filosofiya”. — Ostrog : Vidavnitstvo Natsionalnogo universitetu “Ostrozkaakademiya”, 2013. — Vip. 13. — 186 s.

3. Velichko Z. Doponyattya «maloi Batkivshchini»: retseptsiya zakhidno ukrainskikh publitsistiv 20-30-khrr. XX st. /Z. Velichko// Visnik Lvivskogo un-tu. – 2011. Vip. 34. – S. 87–93.
4. Istoriko-genealogicheskaya baza dannykh Ukrainy Beket [Yelektronniy resurs] – Rezhim dostupu: <http://beket.com.ua/cherkasskaja/korsun-shevchenkovskij/#ap>
5. Istoriya mist i sil Ukrainskoi RSR. Cherkaska oblast. — K.: Golovna redaktsiya URYe AN URSR, 1972. — 788 s.
6. Kurinna T. M. Kulturno-osvitnya ta metsenatska diyalnist knyagini O. V. Lopukhinoi-Demidovoi na pochatku XX st. / T. M. Kurinna // Probl. istorii Ukraini XIX - pochatku XX st. - 2005. - Vip. 10. – S. 221-227.
7. Majewski W. Powstanie kozackie 1664 r. (czerwiec–grudzień) // Studia i materiały do historii wojskowości. – Warszawa, 1972. – T. XVIII. – Cz. II. – S. 148–199.
8. Nechuy-Levitskiy I.S. Zibrannya tvoriv: u 10 T.: K.: Naukova dumka, 1968 – T. 10. – 587 s.
9. Pedagogichne kraeznavstvo [Yelektronniy resurs] – Rezhim dostupu: <http://kraeznavstvo.at.ua/index/sakhnivka/0-31>
10. Pokhilevich L. Skazaniya o naselennykh mestnostyakh Kievskoy gubernii, ili Statisticheskie, istoricheskie i tserkovnye zametki o vsekh derevnyakh, selakh, mestechkakh i gorodakh, v predelakh gubernii nakhodyashchikhsya /L. Pokhilevich/ – Kiev: Tipografiya Kievopecherskoy lavry, 1864. – 763 s.
11. Stepenkina P.: "Znachennya Korsunya v ukraïnskiy istorii ne potsinovano..." [Tekst]: interv'yu / Paraskoviya Stepenkina; rozmovu veli Volodimir, Yaroslava Panchenki // Den. - 2013. - 15-16 lyutogo. - S. 21
12. Studii nad zhittepisom Ivana Nechuya-Levitskogo /uporyad. E. Chernetskiy; red. V.Ivantsiv.–Vip.1. – 2-e vid.– Bila Tserkva: O.Pshonkivskiy, 2005.–35s.
13. Urivalkin O.M. Istorichne kraeznavstvo Navchalniy posibnik /O. Urivalkin/ — Kiiv: KNT, 2006. — 296 s.
14. Khavrus S., Khodakivska O. Do obrazu narodnogo pismennika (Nechuy-Levitskiy u spogadakh suchasnikiv) /S. Khavrus, O.Khodakivska// Vitchizna. – 1978. – № 11. S.165-173.

Аннотация

В статье О.Терещенко «Феномен малой Родины И.Нечуя-Левицкого как фактор влияния на формирование мировоззрения художника» предпринята попытка осветить влияние истории и культуры малой родины становления национального сознания И.Нечуя-Левицкого, используя краеведческий материал раскрыта роль и место края в творчества художника, которая полна ссылками и описаниями местности Стеблева, откуда был родом художник, прослежены этапы формирования мировоззрения на которых малая Родина имела решающее значение и источником художественных интересов.

Ключевые слова: Корсунь, исторические памятники, малая Родина, Стеблев, мировоззрение.

Annotation

Article O.Tereschenka "Phenomenon homeland I.Nechuy Levitsky as a factor of influence in shaping the worldview of the artist" an attempt to explore the significance of the motherland

as one of the determining factors in the formation of ideology Nechuya Ivan S. Levitsky. The main purpose of the article is implemented through terminological and methodological concept device homeland. The phenomenon of native land is crucial in shaping the worldview of each person. The theoretical basis for the article was the work of researcher Z.Velychko, which theoretically summed up the concept of homeland, its nature and importance. Important for writing began terminological developments researcher Alexander Bortnikov, which focuses on the characteristics of the term «genius loci», and its relationship with the homeland system. Factual information Korsunshyn - small home Nechui Levitsky classified and search made on the basis of theoretical principles set forth in the textbook researcher A. Uryvalkina, which set out the foundations of analysis and value local history information. In the article the key events in local history writer who revealed the vision and Korsunshyn Stebleva artist. Emphasis is made on facts in the history of the region, which had a direct impact on the social status of the writer Chuck and considered the events that characterize the existence of the clergy Stebleva, which came from and was an artist. In the history Stebleva key to the dynasty Levitsky was its location on the Right Bank Ukraine, which was a period in the Commonwealth, as Levitsky priests were representatives of the Uniate Church, is determined, including the structure of the names of the writer. The article revealed that the story became known homeland Ivan Semenovich based on oral sources and folklore since childhood, as detailed outlook followed the formation of the writer of the early years, which laid the foundations for the future perception of historical destiny of the Ukrainian people I.Levytskym is based on what little home. The role of his native land in the works of the artist, as the national language prose Nechuya Ivan S. Levitsky was based directly on the basis of population dialect of his native land and landscape descriptions in his novels present through beautiful nature Nadrossya familiar to the writer of the early years. It was found that the heroes of the works of the artist have their prototypes in Korsunshyni. System folk customs, folk pedagogy and family education that have been traditional for the region I.Levytskoho were crucial in shaping a world view and personality famous Steblivtsya. Discovered value homeland as a factor in the formation of ideological principles and guidelines of the writer. Detailed analysis of impacts on creativity and outlook pystmennyka oral traditions, customs and systems of self-organization in native areas writer.

Keywords: Korsun, historical monuments, small homeland, stem, outlook, local history, worldview, Ross.

МІЖНАРОДНЕ ЖИТТЯ ТА УКРАЇНА

УДК 94: 338. 48 (4 -191.2)

Ірина Дзюбленко, Вікторія Сеничч

(Київ)

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ТА ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ РЕГІОНІ

У статті розглянуто історичні аспекти і передумови розвитку туризму в європейському регіоні. Виділено основні фактори, які сприяли розвитку мандрівок. Названо форми, яких набували подорожі починаючи з стародавнього світу і до XIX